



להתוודע ולהגלות מחמדי התורה בכל דף בשי"ס

סנהדרין דף קט

מילי דאגדתא

מאמר 'בקהלם אל תחד כבודי'

בסנהדרין דף ק"ט: ויקח קרח, אמר ריש לקיש, שלקח מקח רע לעצמו. קרח, שנעשה קרחה בישראל. בן יצהר, בן שהרתיח עליו את כל העולם כצאריים. בן קהת, בן שהקחה שיני מולידיו. בן לוי, בן שנעשה לוייה בניהנם. וליחשוב נמי בן יעקב, בן שעקב עצמו לגינהם. אמר רב שמואל בר רב יצחק יעקב ביקש רחמים על עצמו, שנאמר בסודם אל תבא נפשי ובקהלם אל תחד כבודי, בסודם אל תבא נפשי אלו מרגלים, ובקהלם אל תחד כבודי, זה עדת קרח.

- א -

יעקב אבינו התפלל שפגם מחלוקת קרח לא יגיע עד שורש נשמת יעקב

והוא מבאר, דהנה האדם יש בו נשמה קדושה והוא ענף המושרש בנשמת אבותיו שהם היו נשמות קדושות, אכן כשאדם חוטא ח"ו הרי הוא פוגם לא רק את נשמתו בלבד, אלא שבחטאו הוא פוגם ממטה למעלה גם באותו השרש שהוא נמשך משם, ומזה נגרם שנפגמו גם כל הענפים היוצאים מאותו השרש.

הפוגם בנשמתו פוגם בנשמת אבותיו שהוא ענף משרש זה / קרח פגם בנשמת אבותיו - אור החיים הק' -

א. בספר הק' אור החיים בפרשת קרח (במדבר ט"ז א') תמוה מדוע הזכירה התורה שמות הצדיקים לדברים הרעים עד שהקשו מדוע לא נזכר גם בן יעקב לרמז שהיה בן שעקב עצמו לגינהם, הרי לא נכון להזכיר בדבר זה שמות הצדיקים, וכל שכן שם מנבחר האבות, ומה משמיענו התורה בהזכרת שמות הצדיקים האלו. עוד יש להעיר באומרום שעקב עצמו לגינהם, הלא כבר אמר בן לוי שנתלוא לגינהם, ולמה יכפול הדבר ב' פעמים. א] ב

והנה נשמת יעקב אבינו היה השרש של כלל ישראל, כי יעקב היתה מטתו שלימה שהעמיד שנים עשר שבטי יה ולא יצא ממנו שום דופי, לא כאברהם שהיה צריך עוד ליבון וצירוף עקב חטאי דורות הקודמים עד שיצא

השלמות והוספות

וכתב דהפירוש בדברי המדרש ובדברי רש"י הוא על פי דברי הגמ' בב"ב דף קע"ב. שאמרו בדניי שטרות שאם ישנן שני יוסף בן שמעון בעיר אחת ישלשו ויכתבו גם אביו של שמעון, וכתב דכשהיו ישראל במדבר ברוב עם ודאי היו הרבה אנשים שהיה שוה שמם ושם אביהם זה לזה, ולכן מצינו בתורה שמות משולשים כמו 'בצלאל בן אורי בן חור' משום שהיה עוד אחר שהיה שמו 'בצלאל בן אורי' לכן הוצרך קרא לייחסו 'בן חור' לברר על נכון. וכתב דמה שכתב בתורה 'בן לוי' זה מפני שהיה עוד אחר שהיה נקרא 'קרח בן יצהר בן קהת' וכיון שהיה משולש הוצרך לכתוב בן לוי.

הזכרת שמות אבותיו של קרח כמו שבשטר כותבים שמות האבות בעיר שיש שני יוסף בן שמעון - בכור שור -

א] הנה רש"י על התורה ריש פ' קורח במאה"כ 'בן יצהר בן קהת בן לוי' כתב דלא הזכיר בן יעקב, לפי שבקש רחמים על עצמו שלא יזכר שמו על מחלוקתם, שנאמר (בראשית מ"ט) 'ובקהלם אל תחד כבודי'. והיכן נזכר שמו על קרח, בהתייחסם על הדוכן בדברי הימים, שנאמר (דברי הימים א' ו') 'בן אביאסף בן קרח בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל', ע"כ.

אכן המדרש מוכיח דממה שבדברי הימים נתייחס גם 'בן ישראל' מוכח שהיה במדבר עוד מי שהיה גם מרובע בשמות כמותו, אלא שלא היה נקרא בן ישראל, ולכן הוצרך לייחסו בדברי הימים גם בשם בן ישראל, ולכן הוקשה למדרש מדוע לא ייחסו גם כאן בשם יעקב או בשם ישראל. ומתוך דזה מפני שיעקב ביקש רחמים על עצמו שלא יזכר שמו במחלוקת, ואפילו אם יבואו לטעות על ידי שיהא מי שמרובע כמותו, עם כל זה לא יזכר שמו.

בספר בכור שור בסוגיין מביא דברי המדרש תנחומא (קרח ד') שאמרו, בן יצהר בן קהת בן לוי, ולמה לא כתיב בן יעקב או בן ישראל, זה שאמר הכתוב 'בקהלם אל תחד כבודי' זה קרח אמר יעקב לפני הקב"ה רבש"ע לא במרגלים ולא במחלוקתו של קרח יזכר שמי על אותן רשעים שעתידיים להכעיס. ואימתי יכתב שמי עליהם, כשהם מתייחסין ועומדין על הדוכן שנאמר 'בן קרח בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל'

ב] בספר תורת משה לחת"ס תחילת פ' קרח מפרש מאה"כ (שם) 'שמעו נא בני לוי המעט מכם כי הבדיל אלהי ישראל אתכם מעדת ישראל. וכתב דרמזו להם שעל הדוכן יזכו להתייחס (דברי הימים ו') 'בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל' שהוא חשוב יותר מ'בן יעקב', כי מחשיבותם של קדושת השבט ראוי להתייחס בן ישראל, אכן עתה ירדו ממדרגתם שאפילו 'בן יעקב' לא יתייחסו, אלא בן לוי. וזה שאמר להם 'שמעו נא בני לוי' כלומר 'שמעו' כי עתה אתם מתייחסים רק ל'בני לוי' שאפילו בני יעקב לא תקראו, 'המעט מכם כי הבדיל אתכם אלהי ישראל' מלהתייחס אחר ישראל אביכם.

וכתב דיש הבדל בין דברי הגמ' שלפנינו ובין דברי המדרש, ודברי רש"י נובעים מדברי המדרש ולא מדברי הגמרא. כי המדרש ורש"י לא הביאו שום דרשה לגתות על יצהר וקהת ולוי, וגם לא הקשו שיהא נזכר שם יעקב על שם שעקב את עצמו לגינהם, אלא הקשו בסתם מדוע לא נזכר או שם יעקב או שם ישראל, ועל זה יש לתמוה מהו הקושיא במה שלא נזכר בן יעקב, אדרבא צריך ליתן טעם על שאר השמות שנאמרו כאן. וכן צריך ביאור מדוע הוסיפו המדרש ורש"י 'והיכן נזכר שמו בהתייחסו על הדוכן' אטו לא סגי אם אינו מזכירו כלל.

הוא שמייסר ומעניש אותו, ולכן בענף הקדושה שעל ידו נהפך לרעה מתקיים (דניאל י') 'הודי נהפך עלי למשחית' רח"ל, ולכן אמרו 'בן לוי' בן שנעשה לוי בגיהנום, כי אותו ענף עצמו של לוי עשתה נקמה בקרח ללוותו לגיהנם.

ועל זה שאלו בגמ' מדוע לא נזכר גם בן יעקב לומר שהפגם של קרח הגיע עד השורש של נשמת יעקב אבינו, ושעל ידי פגם זה היה בן יעקב בן שעקב עצמו לגיהנם, ועל זה מתרץ שעל זה ביקש יעקב רחמים על עצמו, כדכתיב 'נקבלם אל תחד כבודי'.

וכתב דשאלה ותשובה זו יתפרשו בשני דרכים, כי בגמ' לעיל ע"א נחלקו אם קרח ועדתו יש להם חלק לעולם הבא או שאין להם חלק לעולם הבא. ומעתה, למאן דאמר דאין להם חלק לעולם הבא, היינו דחטאו של קרח פגם עד שורש השרשים של יעקב אבינו, ולכן דקדק המקשן לומר שיהא נזכר בן יעקב 'שעקב' עצמו לגיהנם, דכיון שפגם עד השורש של כל השרשים 'עקב עצמו' הוא מלשון סוף ותכלית כעקבים שהם סוף תכונת האדם, (כמו עקבתא דמשיחא). וכן קורח עקב עצמו לגיהנום עד סוף העולם, לא רק כמו הפגם שמצד לוי ש'נתלוה' לבד, שהוא לזמן מועט, אלא שעקב עצמו עד הסוף. ועל זה תירצו דיעקב התפלל ובקש רחמים על עצמו שלא יהא נזכר במחלוקת קרח, והיינו דלעולם כן הוא שפגמו של קרח מגיע עד שורש של יעקב, אלא שהקב"ה עשה טובה ליעקב שהתפלל שלא יזכר שמו.

ולמאן דאמר דקרח יש לו חלק לעולם הבא יתפרש שיעקב התפלל וביקש רחמים שלא יגיע כח החטא עד שורש כל השרשים של נשמת יעקב אבינו, ושעולם לא ינתק חבל הכוסף מעיקרו, כדי שיהא תקוה לאחריתם, ולכן לא נזכר בן יעקב, כי לא הגיע הפגם של קרח למעלה כל כך עד נשמת יעקב אבינו. ^א

ממנו חלק פסולת והוליד גם ישמעאל, ולא כיצחק שהיה צריך להתלבן עד שיצא ממנו פסולת והוליד גם את עשו, אלא יעקב היה איש תם, יעקב שלימתא, כמו שאמרו בבבא מציעא דף פ"ד. ד'שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם קדמאה' והיינו שיעקב אבינו היה נקי לגמרי ולא היה בו שום פסולת כמו אדם הראשון לפני החטא. ובמה שהוליד שנים עשר ילדיו הרי הוא האילן שממנו יצאו שנים עשר ענפים כשרשים ליי"ב שבטים בישראל, ואחד מן הענפים היה לוי, שענף זה היה שורש לשלש ענפים שהם גרשון קהת ומררי, וקהת העניף ארבע ענפים, עמרם יצא חבורן ועזיאל, וענפו של יצחק הוא קרח.

והנה קרח במחלוקתו על משה ואהרן לא רק שפגם בנשמתו, אלא שפגם גם בנשמת אבותיו שהם היו שרשים לענף זה, ולעומת שלפני החטא היו כל הנשמות כולם לשבת, הן הענפים והן השרשים, ואז היה מתפרש שם 'קרח' על שם קרח טהור, 'בן יצחק' שהיה מאיר לעולם כצהרים, 'בן קהת' שהיה מקהה שיני כל רואה גדולתו ומעלתו, 'בן לוי' שנתלוה מיום לידתו להקב"ה בכמה מעלות. אכן עכשיו שקרח חטא, נפגמו גם שרשי ענפי הקדושה, והתחיל הפגם ממטה למעלה. בראשונה נפגם הוא בעצמו ונקרא 'קרח' שעשה בו קרחה, ולא ענפו לבד נפגם, אלא שנפגם גם שורש הענף שבא ממנו, שהוא 'יצחק' שנהפך לרעה כשורש נשמתו והרתיח כל העולם כולו כצהרים, ולא שורש אחד לבד אלא גם שורש שלמעלה ממנו שהוא בן 'קהת' גם שורש זה נהפך לרעה להקהות שיני מולידיו, ולא זו בלבד אלא גם 'לוי' שהוא השורש בענף הראשון שיצא מיעקב שהיה שורש לנפש קרח, גם שורש זה נפגם.

והנה הכלל הוא, כי הענף הקדושה שבו פעל און, הוא קודם לשלוח בו יד, כמאה"כ (ירמיה ב') 'תיסרך רעתך' שאדם שעושה דבר רע, הרע עצמו

- ב -

הנולד במשפחה חשובה ואינו מתנהג כראוי חמור יותר ממי שנולד במשפחה בזויה

חוטא. לכן אמור הכתוב באמצע תוכחת מוסר 'וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור', שהקב"ה יזכור שאתה מזרע אבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב. 'וגם הארץ אזכור', כי נתתי לך ארץ ישראל שאוירא דארץ ישראל מחכים, ועם כל זאת לא הלכת בדרך ישר. ובשל"ה הק' מסיים שם, על כן כל איש ישים אל לבו, ובפרט מי שיש לו אבות שהיו יראי אלהים, וגם מי שיושב במקום חכמים לומדי תורה, צריך לראות ביותר לילך בעקביהם, לתורה למעשים ולמדות, ולילך בדרכי החמודות, ע"כ.

ובתפארת שלמה שם מוסיף דבזה מיושב מה שהתורה מהפכת את הסדר מיעקב עד אברהם, כי כן הוא הדרך לייחס את האדם לקרוב קרוב קודם.

וכתב דזה מזה מה שהתפלל יעקב שלא יהא נזכר שמו בעדת קרח, כי אז היה דינו ועונשו של קרח חמור יותר, ולא הי' לו תקנה לפי ערך החטא שהיה בן בנו של יעקב, לכן התפלל על דרך זה שלא יהא נזכר שהוא בן יעקב, כדי שלא תהא מדת הדין מתוחה עליו ביותר, ושיבא עדיין לבא לידי תיקון. ובזה מתיישב מדוע הוזכרו שמם של יצחק קהת ולוי, שזה לפרש מדוע היה עונשו חמור שירדו חיים שאולה, שזה מפני שהיה בן יצחק בן קהת בן לוי, אלא שיעקב ביקש רחמים שלא יהא נזכר במשפטו שהוא בן יעקב.

הטעם שנכתב בפרשת התוכחה הזכרת האבות הק' / יעקב התפלל שקרח לא יענש במה שהוא בן יעקב

- תפארת שלמה -

ב. בתפארת שלמה על התורה (בדרוש לראש השנה ד"ה והנה נקדים) מתקשה ג"כ מדוע נזכרו אצל קרח שהיה בן יצחק בן קהת בן לוי עד שהקשו מדוע לא נזכר שמו של יעקב, הרי לכאורה היה ראוי שלא להזכיר כלל שם אבותיו בדבר הזה.

וכתב, דהנה בפרשת התוכחה האמורה בפרשת בחוקתי (ויקרא כ"ו) כתוב באמצע הפרשה 'וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור, והארץ אזכור', ואח"כ ממשיך עוד בדברי תוכחה. ומקשה בספה"ק של"ה שם (דרך חיים תוכחת מוסר) שהרי לכאורה פסוק זה הוא ענין של נחמה, וא"כ מדוע הוזכר קרא זה באמצע הפרשה כשעדיין לא נגמרו הקללות, והאיך הפסיק בפסוק של נחמה בתוך הקללות.

וכתב דקרא זה הוא ג"כ מתוכחת מוסר, כי אינו דומה רשע בן צדיק שחוטא לרשע בן רשע שחוטא, שהרי רשע בן רשע חוטא כי זה מה שראה אצל אביו, אבל רשע בן צדיק שראה את אביו מתנהג בחסידות והוא אין מנהג אבותיו בידי, עונשו חמור יותר ח"ו. וכן אינו דומה מי שהוא דר במקום תורה וקדושה והוא חוטא ח"ו עונשו יותר למי שדר במקום מכוער ושם הוא

השלמות והוספות

דכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, והיינו דמדתו של יעקב אבינו הנקרא ישראל, טמון בכל איש ישראל, כי אם אדם חוטא היינו שלפי שעה מסתלק ממנו אותה הנקודה של אמת, אבל בזו הנקודה עצמה, לא יוכל האדם לחטוא. ולכן בהתייחסו על הדוכן כתיב 'בן ישראל' כי חלק זה מצטרף לטובה ולא לרעה. וזה שביקש שלא יזכר שמו על המחלוקת כי כמו של יעקב אינו מתגלה במחלוקת, כי אם דבוקין באחדות.

תפילת יעקב שקרח לא יוכל לקלקל מדת האמת שהוא מדתו של יעקב

- שפת אמת -

^א בספר שפת אמת פרשת קרח (שנת תרמ"ח) מפרש דמה שביקש יעקב רחמים על עצמו שלא יזכר שמו על המחלוקת, הכוונה היא כי יעקב אבינו מדתו מדת אמת, כמאה"כ (מיכה ז') 'ותן אמת ליעקב' ויעקב אבינו נטע נקודה של אמת בתוך כלל ישראל, ועל זה התפלל שלא יוכל מדה זו להתקלקל לעולם, וזה שאמרו לעיל לעיל דף מ"ד: דישאל אעפ"י שחטא ישראל הוא, וכן לעיל דף צ'.